

อาหารา สหชาตานิ นามรูปานนติ วุตต์ เหวจ สติ อสณณินิ สหชาตาทาสสุ
 อสมภวโต สพุเพ สตุตา อาหารภูจติกาคิ กถมิท นียตีติ ฯ วุจเต
 มโนสณเจตนาหารวสปรุคตสสุ กมมสสุ คัสหคตานิปิ วา เสสาหารานิ
 กมมุปนิสสขปจฺเจเหหิ ปจฺเจยคตปริยาธิ กเหตุวา สพุพสคตานิ อาหารภูจติกาคา
 วุตฺตา น อาหารปจฺเจยภาวโตติ ฯ ปญจ ปสาทาคิอาทิสฺสู นนุ อิตฺถินฺทริย-
 ปุริสสินฺทริยา น คหิตาคิ ฯ สจฺจํ น คหิตา ฯ ยทปิ เตสํ ลิงฺคาคิหิ
 อนุวตฺตนิยตา อคฺคิ สา ปน ปจฺเจยภาวโต ฯ ยถา หิ จีวิตาหารา เยสํ ปจฺเจยา
 โหนฺติ เตสํ อนุปาลกา อุปคตมุกกา อคฺคิอวิกตปจฺเจยภูตา จ โหนฺติ น เหว
 อิตฺถิปุริสภาวา ลิงฺคาคินิ เกนจि อุปการณ อุปการกา โหนฺติ ฯ เกวลมุปน
 ยถาสเกเหว กมฺมาทิปจฺเจยเหหิ ปวตฺตมานานิ ลิงฺคาคินิ ยถิตฺถิคฺคหณสสุ
 ปจฺเจยภาโว โหติ ตโต อณฺเณนาการณ คัสหิตสนฺตานิ อปฺปวตฺติโต ลิงฺคาคิหิ
 อนุวตฺตนิยตา อินฺทริยตา จ เนสํ วุจฺจติ ตสฺมา น เตสํ อินฺทริยปจฺเจยภาโว
 วุตฺโต ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙

แปล มคธเป็นไทย

๑. บทว่า ตสุมา เชื่อมความว่า เพราะเหตุที่ตทาลัมพนจิตและ
ภวังคจิตอันสหระคด้วยอุเบกขาเวทนานั้นแล มีในที่สุดชวนจิตที่สหระคด้วย
โทมนัสเวทนา ฉะนั้น ตทาลัมพนจิตที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา จึงเกิดขึ้นในที่
สุดชวนจิตที่สหระคด้วยโทมนัสเวทนา ฯ ด้วยบทว่า โสมนสุสปฏิสนธิสุส นี้
เป็นอันท่านอาจารย์แสดงแม้ความไม่มีการตกเป็นภวังคจิตนั่นเอง เพราะไม่มี
โสมนัสเวทนา ในลำดับต่อจากโทมนัสเวทนา เหตุฉนั้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์
จึงไม่กล่าวความชื่อนั้น กำหนดเฉพาะความไม่มีตทาลัมพนจิตอย่างเดียว
จึงกล่าวว่า ถ้าไม่มีความเกิดตทาลัมพนจิต ดังนี้ ฯ อธิบายว่า ถ้าไม่มีความเกิด
คือความอุบัติแห่งตทาลัมพนจิตแก่เคียรถีย์ เป็นต้น ผู้มีปฏิสนธิจิตที่สหระค
ด้วยโสมนัสเวทนาซึ่งมีจิตขัดเคือง แม้ในอดีตอภิวารมณฺ์ มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น
ในเมื่อชวนจิตที่สหระคด้วยโทมนัสเวทนาแล่นไปแล้ว เพราะตทาลัมพนจิต
ที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนาไม่เกิดขึ้น โดยนัยที่กล่าวแล้ว และตทาลัมพนจิต
ที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ก็ไม่เกิดขึ้นในอดีตอภิวารมณฺ์ หรือ ถ้าไม่มีความเกิด
คือความอุบัติแห่งตทาลัมพนจิต แก่บุคคลผู้ปรารถโลกิยฌานอันเสื่อมไปด้วย
อสังกุปายะบางอย่าง เกิดเสียตายว่า ธรรมประณีตของเราฉิบหายเสียแล้ว
ในเมื่อมีชวนจิตที่สหระคด้วยโทมนัสเวทนา เพราะไม่มีตทาลัมพนจิต ในอารมณฺ์
ที่ไม่ใช่กามาวจร ดังนี้ ฯ บทว่า ปริจิตปุพฺพ โดยอรรถว่า ที่ตนคุ้นเคยแล้วในกาล
ก่อน คือที่ตนเคยรับแล้วโดยมากในภพนั้น ฯ อธิบายว่า สันตริณจิตที่สหระค
ด้วยอุเบกขาเวทนา แม้ปราศจากอวิชชานจิต ย่อมเกิดขึ้นได้ เหมือนอย่างผลจิต
ของท่านผู้ออกจากนิโรธสมาบัติ ฉะนั้น ฯ สมจริงดังที่พระ โบราณจารย์ทั้งหลาย
กล่าวไว้ว่า

ความจริง คำว่า จิตที่ปราศจากอวิชชานจิต มีได้
อย่างไร ดังนี้ นั้น ท่านอาจารย์ทั้งหลายมิได้กล่าวไว้

การกำหนดว่า จิตที่ปราศจากอวิชชนจิต
ย่อมไม่มี ดังนี้ มีอยู่ก็หาไม่ได้เพราะแสดงถึง
ผลจิต (อนาคามีผลจิต และอรหัตตผลจิต)
เว้นจากอวิชชน จิตเสีย ก็เกิดขึ้นต่อจาก
นิโรธสมาบัติได้๑

๒. ก็เพราะจิตกับเจตสิกมีภาวะเป็นอัญญมัญญูปัจจย คือ ช่วยอุปถัมภ์
กันและกันที่เดียว มิใช่มีภาวะเป็นอัญญมัญญูปัจจย โดยเหตุเพียงเกิดร่วมกัน
เพราะเหตุนั้น รูปจึงไม่เป็นอัญญมัญญูปัจจยแก่นามทั้งหลาย ในปวัตติกาล
ฉะนั้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์ จึงกล่าวว่า จิตฺตเจตสิกฺกา อญฺญมณฺณํ ดังนี้
เป็นต้น ๑ และอุปาทายรูปทั้งหลาย ก็เหมือนกัน คือ ไม่เป็นอัญญมัญญูปัจจย
แก่ภูตรูปทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์ จึงกล่าวคำว่า
มหาภูตา อญฺญมณฺณํ ดังนี้ เป็นต้น ๑ ถามว่า ก็ท่านพระอนุรุทธาจารย์
ได้กล่าวไว้ว่า อาหารที่เป็นรูป (เป็นนาม) เป็นปัจจยแก่นามและรูปที่เกิด
ร่วมกัน ดังนี้ มิใช่หรือ ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น พระพุทธพจน์นี้ว่า สัตว์ทั้งหลาย
ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร ดังนี้ พวกเราจะรู้ได้อย่างไร เพราะอาหารที่เกิด
ร่วมกัน ไม่เกิดมีแก่พวกอสังขยีสัตว์๑ ข้าพเจ้า จะกล่าวเคลย พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงกำหนดถึงความหมายว่า กรรมที่เป็นไปตามอำนาจโม สัตฺยเจตนาหาร
เป็นปัจจยโดยกรรมปัจจย หรือว่าอาหารทั้งหลายที่เหลือ แม้ที่เกิดร่วมกับกรรมนั้น
เป็นปัจจยโดยอุปนิสสยปัจจย แล้วครัสว่า สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร
มิใช่ครัสไว้โดยความเป็นอาหารปัจจย ๑ ถามว่า ในคำว่า ปญฺจ ปสาทา
ดังนี้ เป็นต้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์ มิได้ระบุถึง อิตฺถินทรียฺและปฺริสินทรียฺ ไว้
มิใช่หรือ๑ ตอบว่า จริง ท่านมิได้ระบุไว้๑ แม้อ้าวว่า อิตฺถินทรียฺและ ปฺริสินทรียฺ
เหล่านั้น จะมีภาวะให้อาการมีเพศเป็นต้นเป็นไปตามคนได้ แต่การให้อาการ

มีเพศเป็นต้น เป็นไปตามคนได้นั้น ก็มีไซ้มีโดยความเป็นปัจจัย ๆ
 เปรียบเหมือนอย่างชีวิตและอาหาร (ชีวิตรูปและอาหารรูป) ย่อมเป็นปัจจัย
 แก่กรรมเหล่าใด ก็ย่อมคอยเลี้ยงอุปถัมภ์กรรมเหล่านั้น เป็นอติปัจจัย
 และอวิคตปัจจัยแก่กรรมเหล่านั้นด้วย ฉนใด ความเป็นหญิงและความเป็นชาย
 (อติถิภาวรูปและปริสภาวรูป) จะช่วยอุปการะแก่อาการมีเพศเป็นต้น โดยอุปการะ
 อะไร ๆ ฉนนัน ก็หาไม่ได้ ๆ แต่ว่าอาการ มีเพศเป็นต้น ซึ่งเป็นไปได้เพราะปัจจัย
 มีกรรมปัจจัยเป็นต้น ความที่เหมาะแก่คนนั่นเองฝ่ายเดียว ย่อมเป็นปัจจัยแก่การ
 กำหนดรู้ได้ว่า เป็นหญิงเป็นชาย โดยอาการใด เพราะอาการมีเพศเป็นต้นนั้น
 ไม่เป็นไปในสันดานที่เป็นไปพร้อมกับความเป็นหญิงและความเป็นชายนั้น
 โดยอาการอื่นจากอาการ ที่กำหนดรู้ได้ว่า เป็นหญิงเป็นชายนั้น บัณจิตจึงกล่าว
 ความเป็นหญิงและความเป็นชายนั้นว่า มีหน้าที่ให้อาการมีเพศเป็นต้นเป็นไป
 ตามคนและว่าเป็นอินทรีย์ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงไม่ตรัส ความ
 เป็นหญิงและความเป็นชายนั้นว่าเป็นอินทรีย์ปัจจัย ๆ

* สนามหลวง พ.ศ. ๒๕๒๑ แปลตามโยชนา เล่ม ๓ หน้า ๔๔ ...ปน ตดาปี สาน
 อนุวคคณินคา ลิงคาทัน ปจจยภาวโต น อคฺถิติ โยชนา.